

Andrée, Elfrida (1841-1929)

Svensk tonsättare och organist.

Elfrida Andrée kan kanske betraktas som Sveriges Clara Schumann om man ser till berömmelsen. Men faderns hjälp, egen envishet och det faktum att hon aldrig bildade familj gav henne helt andra möjligheter att verka som tonsättare. Berättelserna om hur hon ständigt fick kämpa mot fördomar från både män och kvinnor är dock legio.

Hon var en pionjär på många områden, bl.a. var hon den första kvinnan som utbildade sig till telegrafist. Som 16-åring tog hon 1857 organistexamen, och 10 år senare fick hon tjänsten som domkyrkoorganist i Göteborg i konkurrens med sju män. Den tjänsten innehade hon i 62 år till sin död 1929.

Efter studier i komposition för bl.a. Ludvig Norman och Niels W. Gade i Danmark placerade hon sig snabbt i eliten bland svenska tonsättare. Hon har skrivit ett hundratal verk, bl.a. symfonier för orkester respektive orgel samt mässor, kantater och körverk. Hennes ballad *Snöfrid* för kör, solister och orkester var länge ett standardverk på musikföreningarnas repertoar.

Hon blev 1879 ledamot av Musikaliska akademien. Vid en internationell kompositionstävling i Bryssel 1894 erhöll hon pris för såväl symfonin i a-moll som orgelsymfonin i Ess-dur och stråkkvartetten i d-moll. Symfonin i a-moll dirigerade hon själv i Dresden 1904, där både den och hon gjorde stor succé. Elfrida Andrée skrev flera kamarmusikverk. Förutom ovannämnda stråkkvartett skrev hon en pianokvartett, en pianokvintett, två pianotrior, två violinsonater och åtskilliga andra verk för violin och piano.

Pianotrio g-moll

1. Allegro agitato 2. Andante con espressione 3. Finale. Rondo. Allegro risoluto
1887

Elfrida Andrée hade redan som 19-åring skrivit en pianotrio i c-moll (1860). Hösten 1881 medverkar hon vid framförandet av Clara Schumanns g-molltrio i Göteborg. Det är väl inte alldeles otänkbart att denna varit inspirationskälla för hennes eget verk i samma tonart. Andrées trio från 1884 har dock endast tre satser. Den publicerades 1887.

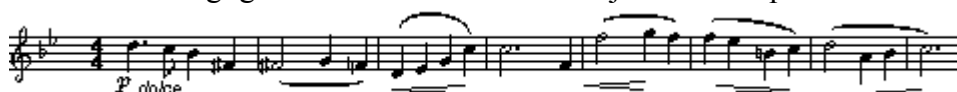
Första satsen, *Allegro agitato*, i sonatform, inleds omedelbart med det kraftfulla huvudtemat i piano och violin:

Det följs av ett andra tema i stråkarna med helt annan karaktär:

Ett underbart tema inleder den långa sidogruppen. Det är ett sidotema som Robert Schumann antagligen skulle ha varit mer än nöjd med. Det presenteras av stråkarna:

Expositionen, som enligt partituret ska tas i repris, avslutas med en kraftfull markering av huvudtemats 5 första toner följt av en vek, oavslutad och frågande replik. Genomföringen börjar med sidotemat, men huvudtemat tar över mer och mer. Återtagningen är något förkortad. En coda byggd kring tema 2 avslutar.

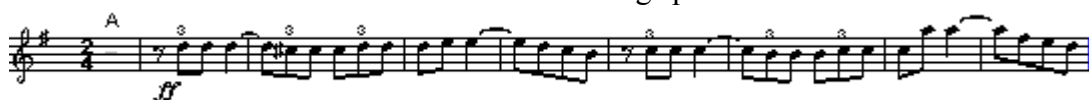
Den långsamma satsen, *Andante con espressione*, har tredelad ABA-form. Huvudtemat är nästan alltför smäktande, och de två första tonerna i takt 3 är på gränsen till det banala. Men t.o.m. Robert Schumann kunde vid enstaka tillfällen, trots sin osvikliga känsla för stil och balans, hamna i detta predikament, t.ex. i sin Pianokvartett, tredje satsen. Men sådant är ju också en smaksak och upplevelsen beror mycket på interpretationen.

I B-delen presenterar pianot ett tema med en karakteristisk, punkterad rytm:

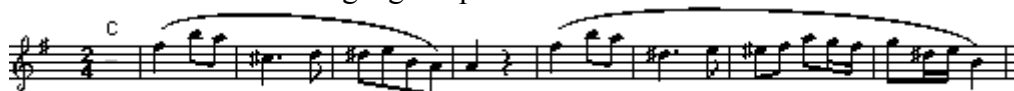
Rondofinalen, *Allegro risoluto*, är fylld av melodier och har betecknats som ett sonatrondo. För lyssnare som är dåligt insatt i denna form kan kanske följande struktur vara till hjälp, där varje bokstav representerar ett urval av de teman som presenteras: ABACADBACDBA. Rondotemat A har en härlig spänst:

I den första episoden, B, blir stämningen mera lyrisk. Temat hörs första gången i pianot och följs av 16-delslöpningar i violinen.

Även C-temat hörs första gången i pianot:

Episoden som inleds med tema D betecknas *tranquillo e un poco più lento*.

Tema D och B (nu i stråkarna), som följer på varandra i mitten av satsen, kan tänkas utgöra en större enhet liksom de efter nästa A följande avsnitten C (cello), D (piano) och B (violin). Då kommer ett mera typiskt rondomönster att framträda med olika episoder inskjutna mellan rondotemat A.

Eva Öhrström¹, som skrivit textkommentarerna till en cd-utgåva med kammarmusik av svenska kvinnliga tonsättare på Musica Sveciae, pekar på influenser från bl.a. Smetana, Schubert och paret Robert och Clara Schumann. Denna påverkan förringar på intet sätt värdet av detta hantverksskickliga och charmfulla verk. Enligt min mening är första satsen inget mindre än ett mästerverk.

¹ Eva Öhrström har även skrivit en biografi över Elfrida Andrée, Forum, 1999. Se även litteraturföreteckningen.